

SPRÁVY A RECENZIE

Za PhDr. Štefanom Liptákom, CSc.

V prvých dňoch tohtoročnej jesene 2020 (13. septembra) nás navždy opustil poctivý robotník na poli našej vedy o našom národnom jazyku, dlhoročný pracovník Jazykovedného ústavu Slovenskej akadémie vied a potom Slavistického kabinetu (neskôr premenovaného na Slavistický ústav Jána Stanislava) Slovenskej akadémie vied v Bratislave, dobrý a vzácny človek PhDr. Štefan Lipták, CSc. Odišiel síce nie celkom nečakane, lebo o jeho určitých zdravotných problémoch sa v úzkom kruhu blízkych a priateľov čo-to vedelo, predsa však dosť prekvapujúco, pretože tie zdravotné komplikácie sa nejavili až také vážne. Ako sme sa dozvedeli z textu úmrtného oznámenia, odišiel „tíško v spánku“. Slovné spojenie „tíško v spánku“ sa tu žiada zdôrazniť. Treba mu totiž rozumieť nielen tak, že je to bežný „opis“ fyzickej podoby úmrtia Štefana Liptáka, ale že tu ide aj o maximálne stručnú, no zároveň veľmi výstižnú charakteristiku jeho osobnostných vlastností – človeka tichej povahy, skromného, nikdy a nikam sa nevnučujúceho, dobrosrdečného, úprimne žičlivého, človeka šíriaceho okolo seba vždy iba dobrú náladu a optimizmus, človeka schopného a ochotného rozdať svojmu okoliu aj to ostatné... Teraz, keď o tom všetkom – a mohlo by sa uviesť omnoho viac – treba hovoriť už iba v minulom čase, žiada sa tu aspoň stručne spomenúť tie momenty z jeho plodného života, ktorými sa natrvalo zapísal do našich srdc, a zároveň aj tie výsledky jeho činorodej práce, ku ktorým sa budeme vracieť ako ku trvalým hodnotám.

„Mapa“ životných zastávok Štefana Liptáka je pomerne skromná, riedka. Na rodnom východnom Slovensku, s ktorým sú pevne späté roky jeho detstva a mladosti vyplnené veselými zážitkami z detských hier, ale veľmi skoro aj trpkosťou údelu úplnej siroty, navyše aj všetkými povinnosťami spojenými s prípravou pre život, sú to najmä „body“: Spišské Podhradie (rodisko, 23. januára 1937, a miesto prežitého útleho detstva), Spišská

Kapitula a Spišský Hrhov (miesta získania prvého stupňa základného vzdelania), Vranov nad Topľou (dokončenie zvyšku základného a nadobudnuté stredoškolské vzdelanie) a Prešov (v rokoch 1955 – 1959 štúdium odboru slovenský jazyk na vtedajšej Filologickej fakulte Vysokej školy pedagogickej). K tomuto prostrediu sa ešte viažu prvé tri roky jeho ďalšej životnej cesty. Najprv to bola nedlhá, dvojročná redaktorská práca (v závodnom časopise *Hencovský spravodaj*, krátky čas aj v Slovenskom rozhlas), majúca charakter viac epizódnej než trvalej fázy zamerania jeho ďalšej pracovnej činnosti. Na toto zameranie svoj vplyv, a to rozhodujúci, nepochybne mali jeho prvé skúsenosti z pedagogickej práce na vysokej škole. Ročné pôsobenie (v akademickom roku 1961/1962) pri svojom učiteľovi historických jazykovedných disciplín a významnom predstaviteľovi našej dialektológie Štefanovi Tóbkovi na niekdajšej alma mater v Prešove znamenalo pre neho totiž nielen ďalšie možnosti rozšíriť a upevniť si poznatky v tejto vednej disciplíne získané už počas štúdií, ale najmä prispelo k rozhodnutiu zamerať svoje pracovné aktivity v ďalšej fáze svojho života práve na výskum našich nárečí a na spracúvanie výsledkov tohto výskumu. Už 1. októbra 1962 zaujal pracovné miesto v dialektologickom oddelení Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave a zotrval tam až do roku 1995, keď „prestúpil“ do novokonštituovaného Slavistického kabinetu SAV. Vďaka orientácii svojich vedeckých záujmov a organizačným schopnostiam i skúsenostiam sa totiž stal žiadaným typom pracovníka, ktorý by mohol výrazne pomôcť úspešne rozvinúť činnosť tohto nášho významného jazykovedného pracoviska. Všetky očakávania so čtou splnil. Tu „pracovné“ etapy svojej životnej cesty aj ukončil.

Na obidvoch uvedených pracoviskách sa Štefan Lipták zásluhou svojej odbornej kompetentnosti, precíznosti svojej práce, dobrých organizačných schopností a priateľskej povahy stal obľúbeným členom ich pracovných kolektívov. Tu získal jed-

notlivé druhy svojej odbornej kvalifikácie, prešiel príslušnými stupňami svojho pracovného zaradenia, v rámci svojej odbornej kvalifikácie sa tu aktívne podieľal na plnení ich rôznych projektov a plánov (je spoluautorom viacerých publikácií), resp. plnil úlohy vyplývajúce z rôznych funkcií (v rámci svojich pracovísk i mimo nich), svojimi odbornými príspevkami dôstojne reprezentoval svoje pracoviská na mnohých vedeckých podujatiach, konferenciách a seminároch u nás doma i za hranicami, ako ich pracovník svedomito plnil úlohy vysokoškolského pedagóga na viacerých fakultách našich univerzít a za všetku tú svoju obetavú vedeckú, pedagogickú, organizačnú a kultúrno-spoločenskú prácu získal viaceré významné uznania a ocenenia... (podrobnejšie o tom všetkom v nedávno uverejnenom článku k jeho životnému jubileu: Bartko, L.: Na osemdesiatku Štefana Liptáka. In: Slavica Slovaca, 2017, roč. 52, č. 1, s. 87-88).

Životná púť Štefana Liptáka sa ukončila. Bola kvetnatá i trnistá. Bola však – plná hodnôt: výsledkov jeho činnorodej práce a darov jeho osobnosti. Budeme na ne spomínať s úctou a vďakou.

Ladislav Bartko

Za profesorom Petrom Libom

Uznávaný vedec a odborník v oblasti humanitných vied Peter Liba (1930–2020) sa do dejín slovenskej kultúry zapísal ako literárny vedec a historik, bibliograf, kulturológ, univerzitný pedagóg – ako všestranná a tvorivá osobnosť. Spoluformoval nitriansku školu literárnej vedy, receptívnej estetiky, hermeneutiky a kulturológie. Stopy tvorivých iniciatív, ktoré P. Liba zanechal, stávajú sa trvalou súčasťou slovenskej kultúry a majú nesporný kultúrohistorický význam. Jeho životná púť a celoživotné dielo sú svedectvom jeho neúnavnej angažovanosti v rozmanitých sférach kultúrneho, vedeckého i spoločenského života.

Prof. PhDr. Peter Liba, DrsSc. sa dlhoročnou výskumnou a organizačnou prácou významne, ba neraz priekopnícky zaslúžil o rozvoj slovenskej národnej bibliografie, literárnovedného a kulturológického bádania, ale aj biografistiky na Slovensku. V Bibliografickom ústave Matice Slovenskej pracoval v rokoch 1957 až 1972. P. Liba nebol len vedúca osobnosť slovenského bibliografického myslenia. Jeho život bol spojený aj s mnohými významnými vedúcimi pozíciami či funkciami. „Vyslovil som tézu a zásadu, že považujem funkciu za obeť vzdelávaniu a za službu krásnej idej,“ pri-

znáva P. Liba skromne. Z ideologických dôvodov opustil pracovisko a v roku 1973 nastúpil na Pedagogickú fakultu v Nitre, kde pôsobil v Kabinete literárnej komunikácie a experimentálnych metodík ako vedecký pracovník.

V roku 1991 bol zvolený za dekana Pedagogickej fakulty v Nitre, neskôr sa stal prvým rektorom novovzniknutej Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre (v rokoch 1996–1999; ďalej len UKF). Bol to práve P. Liba, ktorý stál za jej názvom pri transformácii na univerzitu. Literárny vedec, estetik a kulturológ Vincent Šabík o tejto dôležitej udalosti píše, že vďaka P. Libovi, ktorého právom označuje ako „rector magnificus“, sa UKF stala nositeľkou duchovného, kultúrneho a štátotvorného odkazu sv. Cyrila – Konštantína, ktorý ho zapísal do genetického kódu slovenskej kultúrnej tradície, otvárajúcej sa v 9. storočí prvým pokusom o prekonanie nulte hodiny našej intelektuálnej nemoty. UKF sa takto stala univerzitným centrom kultúrneho národa, správcom jeho symbolického kultúrneho kapitálu. Univerzitu P. Liba chápal ako inštitúciu „najvyššieho vzdelania“ v jeho nadideologickej, nadpolitickej a nadtrhovej pozícii, vzdelávania v perspektíve hľadania „úplnej pravdy o človeku a svete.“

Je dôležité tiež zdôrazniť jeho zástož pri formovaní a etablovaní kulturológie ako vedného i študijného odboru na Slovensku. V rokoch 2000–2004 pôsobil na poste vedúceho Katedry kulturológie, ktorej vznik inicioval. Ako predstaviteľ významnej semiotickej školy (tzv. Nitrianskej školy) podstatne obohatil katedru svojou odbornou inklináciou k literatúre, lingvistiky, láskou k rodnému jazyku a kultúre, ktoré sa premietli do výskumu a výučby. Kulturológička Viera Gažová smerovanie tohto – jej slovami – zabalzamovaného humanistu, pociťujúceho zodpovednosť za stav súdobej kultúry, zhrnula do nasledujúcich viet: „P. Liba reflektuje kultúru a kultúrnosť nielen cez ich emblematický status, či už v súvislosti s individuom, alebo s existenciou národného spoločenstva a jeho pozíciou v kultúrnom topose Európy a sveta, ale sústreďuje sa aj na enkulturačné poslanie inštitúcií, na hodnotové aspekty vzdelania, silu tradícií a transláciu duchovných posolstiev kultúrneho dedičstva.“ Jeho blízky spolupracovník z Martina, spisovateľ Mišo A. Kováč jeho vedeckú profiláciu, pedagogickú a organizačnú prácu videl cez prizmu jeho neutičajúcej potreby klásť otázky – vždy a všade – a zároveň poukazuje na Libovu trojjedinosť literárneho života: „Začína komplementarizovaním literárnych prameňov prostredníctvom retrospektívnej bibliografie i súpisu diel jeho vtedajšieho pracoviska – Matice slovenskej, ktorej dejiny ho tiež poznamenali. Priam obratom sa vracia k domovu cez čítanie

starých otcov a analýzu vzťahov ľudovej a umelej literatúry, ako aj upriamením pozornosti na ozvenu či dôsledky literárneho čítania.“

Či už s rektorskými alebo dekanskými insígniami, či „len“ ako radový zamestnanec, pedagóg, vedúci katedry – profesor Liba sa žiadnej svojej tvorivej či organizačno-riadiacej činnosti nikdy nevenoval polovičato. V súčasnosti, keď prekvitá „akokebyzmus“, je to vlastnosť o to viac cenená. Práve Libova šírka rozhl'adu a brilantná orientácia v kultúrno-spoločenských problémoch mu umožňovala vynikať v tej oblasti, v ktorej mal v tom-ktorom období svojho profesionálneho života najbližšie.

Rytier dobra a múdrosti

Všetkých tých, ktorí mali to šťastie spolupracovať s ním počas jeho mimoriadne plodného vedeckého života, nepochybne ovplyvnilo jeho myslenie a životná filozofia, ktorá ich nasmerovala v ich vlastnom životnom časopriestore. Pre nás, jeho bývalých študentov a kolegov, bol nielen vynikajúci odborník a pedagóg, ale predovšetkým humanista s veľkým srdcom, ktorý bol vždy nablízku, vždy ochotný a nápomocný. Jeho atypický pedagogický prístup evokoval sokratovský princíp výučby formou dialógu, v ktorom sa usiloval prebúdzat kritické myslenie. Neraz pripomínal naliehavosť kultúry ako naliehavosť sebazdokonaľovania, kultivovania seba ako osoby, seba ako spoločenstva, spoločnosti, národa. Vážnosť týchto slov si v plnej miere uvedomujeme aj v súčasnej technokratickej spoločnosti, ktorá nepraje nielen kultúre, ale ani kulturológii či vedám o kultúre a umení. Utilitarizmus a pragmatické využitie decimuje mnohé etablované vedné disciplíny bojujúce o prežitie. A pritom, ako poznamenáva prof. Liba: „Kultúra nie je len akademická disciplína, je nervovou každého ľudského diania, každého činu. (...) „Ak sa nepochopí jej hlboký dôsledkový význam, a zmysel sa vidí iba v jej pragmatickej časovosti, účelovosti, potom sa ona degraduje na púhy element zisku (finančného, politického).“

„Kto je Peter Liba? Ponajprv človek osobitý, odlišný od iných, jedinečný, nezastupiteľný, kresťan, Slováč, občan a vzdelanec. Priam modelový svet, zastupujúci nielen seba. (...)“ píše Mišo A. Kováč. Áno, taký bol. A môžeme dodať, že aj človek pokorný, skromný, tolerantný, empatický a dobrosrdečný. Nezakladal si na svojich tituloch či funkciách. Kamienok do mozaiky o jeho osobnosti prikladá aj Libov blízky spolupracovník a priateľ, spisovateľ a historik Jozef Leikert: „Peter Liba patrí k ľuďom, z ktorých vyžaruje fluidum – fluidum vzdelanosti, rozhl'adenosti, ale aj fluidum dobrosrdečnosti, ochoty pomôcť, úsilie napredovať v poznani.“ (...) „Od mlada bol hodený do „prievanu“, ako sám ho

vorí. Zdá sa však, že to bol poriadny vietor, ktorému zakaždým odolával ako strom s pevnými koreňmi. Jeho názory a životná filozofia sa kresali v tvrdých podmienkach a rástli vlastným úsilím a zdravou ctižiadostivosťou. V tom vetre – spoločenskom, politickom, ľudskom – sa vedel vždy zorientovať a zostal pevne stáť, verný svojim zásadám a ideálom, nikdy neuhol ani vpravo ani vľavo.“

Dosvedčujú to aj slová nitrianskeho sídelného biskupa monsignora Viliama Judáka. Na pohrebných obradoch odzneli aj tieto slová: „Jeho život bol domom, v zmysle evanjelia, ktorý bol postavený na skale – pevnom základe, ktorý ani ľudská zloba či režim odmietajúci nadprirodzeno nemohli zrútiť.“ Azda ho k tomu predurčilo aj jeho meno – Peter = skala. Biskup počas pohrebu zároveň pripomenul jeho vieru, ktorá bola živá i žitá zároveň. Sám profesor Liba svoj život komentuje slovami: „Zásada žiť vo svete a neprijat' ho, žiť medzi zlom a nedať sa ním ovplyvniť, pracovať vo svojom povolani a nepoddať sa zvodom politiky a iným zvodom – to bola premisa, ktorú som neopustil ani po skončení vysokej školy.“

Profesor Peter Liba bol rytierom dobra a múdrosti. Neoficiálne i „na papierí“. V roku 2006 z rúk biskupa V. Judáka prijal v mene pápeža Benedikta XVI. Rytiersky rád svätého Gregora Veľkého za svoje celoživotné dielo v oblasti rozvoja kresťanskej literatúry, prehlbovanie duchovných a kultúrnych hodnôt i za prácu na čele Univerzity Konštantína Filozofa.

„Kultúrne bezdomovectvo, nezakotvenosť v národnej kultúre je prejavom nie intelektuálneho seabavedomia, ale jeho opakom. Je prejavom pocitu malosti a duchovnej prázdnoty. (...) Treba myslieť srdcom a dozrievať kultúrou,“ napísali ste. Kiežby sa tieto vaše slová natrvalo zapísali do srdce nás všetkých – bývalých kolegov, študentov, absolventov i všetkých ľudí, ktorých ste sa na svojej ceste životom dotkli. A nebolo nás málo!

Vzácnny človek Peter Liba zomrel 25. septembra 2020 vo veku 89 rokov. Nikdy na vás, drahý náš pán profesor, nezabudneme.

Literatúra

Gažová, V.: Kultúrnosť vzdelávania ako poslanie. In: Leikert, J. (ed.): (Do)tváranie literárnych hodnôt Petra Libu. Nitra: Kulturologická spoločnosť, 2006, s. 83-85.

Liba, P.: Prieniky do literatúry a kultúry. Nitra: Kulturologická spoločnosť, 2009.

Liba, P.: Kultúra/literatúra. Nitra: Kulturologická spoločnosť, 2005.

Judák, V.: Významné jubileum. In: Leikert, J. (ed.): (Do)tváranie literárnych hodnôt Petra Libu. Nitra: Kulturologická spoločnosť, 2006, s. 16-21.

Kováč, A. M.: Bytostnosť v tvorivosti. In: Leikert, J. (ed.): (Do)tváranie literárnych hodnôt Petra Libu. Kulturologická spoločnosť, 2006, s. 30-36.

Kováčová, E. (Moravčíková, E.): Rytier dobra a múdrosti. In: (Do)tváranie literárnych hodnôt Petra Libu. Nitra: Kulturologická spoločnosť, 2006, s. 54-56.

Leikert, J.: Namiesto úvodu. In: Liba, P.: Kultúra/literatúra. Nitra: Kulturologická spoločnosť, 2005.

Šabík, V.: Muž v talári. In: Leikert, J. (ed.): (Do)tváranie literárnych hodnôt Petra Libu. Nitra: Kulturologická spoločnosť, 2006, s. 113-124.

Erika Moravčíková

Nový slovník slovensko-chorvátskych interlingválnych homoným

Problematike medzijazykovej homonymie v slovanských jazykoch sa doposiaľ venovala nemalá pozornosť. V slovenskom prostredí sú známe čiastkové štúdie E. Horáka a R. Horárovej reflektujúce slovensko-srbské a slovensko-chorvátske jazykové kontakty, medzijazykovej homonymii v rusko-slovenskom kontexte sa venovala T. Grigorjanová a D. Kollár, poľsko-slovenské interlingválne homonymá analyzovali F. Buffa a M. Pančíková, interferenčné javy v česko-slovenskom kontexte skúmala M. Nábělková, v bulharsko-slovenskom M. Košková, v slovinsko-slovenskom E. Horák, J. Vaňka a M. Pančíková, na macedónsko-slovenské lexikálne paralely upriamil pozornosť E. Horák atď. Začiatkom 21. storočia začali vychádzať na Slovensku aj tematicky zamerané knižné práce, ako napríklad učebný text *Zradné slová v poľštine a slovenčine. Lexikológia poľského jazyka* (2002) a monografia *Zradnosti poľskej a slovenskej lexiky* (2005) M. Pančíkovej, *Slovaško-slovenska homonimija. Slovar slovaško-slovenskih medzejikovnih homonimov* (2003) J. Vaňka, *Ukrajinsko-slovenská homonymia. Slovník ukrajinsko-slovenských medzijazykových homoným* (2013) M. Čizmarovej a A. Jaškovej, *Slovník rusko-slovenských medzijazykových homoným* T. Grigorjanovej a L. Gajarského (2019) a publikácia M. Lackovej *Interlingválne homonymá v súčasných slovanských jazykoch* (2015).

Najnovšiu slovensko-slovanskú konfrontáciu aproximatických jednotiek reprezentuje lexikografická práca Martiny Grčević[ovej] *Lažni prijateli. Rječnik hrvatsko-slovačkih međujezičnih homonima / Falošni prijatelja. Slovník slovensko-chorvátskych medzijazykových homoným* (149 s.). Publikáciu vydalo v roku 2020 vydavateľstvo FF-press, tlačové stredisko Filozofickej fakulty Univerzity

v Záhrebe. Už samotný dvojazyčný názov naznačuje autorkin zámer poskytnúť lexikografickú príručku v dvoch jazykových mutáciách čo najširšiemu okruhu potenciálnych používateľov. Jazykový materiál získala z vlastnej komunikačnej praxe, pričom sa zamerala najmä na neutrálnu slovnú zásobu používanú v každodennom styku. Nevyhla sa ani niektorým často používaným expresivám vrátane spoločensky neprípustných výrazov, čo treba pokladať za správne riešenie, keďže práve táto vrstva chorvátskej a slovenskej lexiky spôsobuje v bežných životných situáciách najviac komunikačných omylov a nedorozumení. M. Grčević[ová] naznačuje, že pri výbere a zostavovaní hesiel mala na zreteli hlavne zrozumiteľnosť ich spracovania, a to aj pre čitateľov bez lingvistického vzdelania (s. 22). Konceptia slovníka vyjadruje autorkinu snahu o funkčnosť a prehľadnosť heslových statí, o čom svedčí aj grafické (obrázkové) znázornenie zložitejšie interpretovateľných dvojíc interlingválnych homoným, ako napríklad slov. *bakalár* (nižšia akademická hodnosť udeľovaná po ukončení prvého stupňa vysokoškolského štúdia, skratka Bc.) a chorv. *bakalar* (treska; druh ryby <*Gadus morrhua*>). Ak niektorá lexéma v jednom z porovnávaných jazykov potrebuje bližšie vysvetlenie, výklad sa uvádza za heslovou staťou, ako je to v prípade chorvátskej lexémy *bakalar*: „V chorváčtine pod týmto pojmom prevažuje asociácia s rybou. V chorv. slovníkoch sa slovo *bakalar* v inom význame ako „druh ryby“ neuvádza. Avšak v študentskom prostredí sa niekedy používa aj skratka *bakalar* od *bakalaureus* (*baccalaureus*)“ (s. 33). Na ilustráciu uvedieme ešte lexikografické spracovanie hesiel *prisny* : *prisni* (*prisan*), kde sa slovenské adjektívum *prisny* interpretuje ako „strog (*prisny učiteľ*, *rodič* – strogi učiteľ, *roditeľ*); *prisna dieťa* – stroga dieťa; *prisny trest* – stroga kazna; *prisny pohľad* – strogi pohľad“ a chorvátske adjektívum *prisni* ako „dôverný, blízky, intímny (*prisni prijatelj* – dôverný priateľ; *prisna veza* – blízky, dôverný vzťah)“ (s. 105).

Jednotlivé heslá sú funkčne a prehľadne spracované. Ohybné slovné druhy sa uvádzajú v základnom tvare, pri chorvátskych prídavných menách je najprv uvedený ich určitý dlhší tvar, kratší neurčitý (slovníkový) tvar je zaznamenaný v zátvorke, napríklad *ljuti* (*ljut*), *nestali* (*nestao*), *obljubljeni* (*obljubljen*), *skupi* (*skup*), *važni* (*važan*) a pod. Autorka tento zápis zvolila „kvôli väčšej zrozumiteľnosti pre slovenských používateľov, keďže slovenčina pozná iba dlhšie tvary prídavných mien“ (s. 22). Slovenského adresáta mala na zreteli aj pri rozhodnutí neuvádzať grafické označenia štyroch typov chorvátskeho slovného prízvuku, čo by mohlo skutočne pôsobiť kontraproduktívne, a to nielen vzhľadom na komplikovanejší zápis chorvátskych heslových slov, ale nefilológovia by si najmä

grafické označenia dlhého stúpavého (´) a krátkeho stúpavého (˘) chorvátskeho prízvuku mylne stotožňovali s kvantitou vokálov v slovenskom jazyku.

Doplňujúce poznámky signalizuje symbol ukazovára, napríklad o štýlovej, časovej alebo kontextuálnej odlišnosti pri používaní daného slova v chorvátskom alebo slovenskom jazyku. Na konci heslovej state sa niekedy uvádza znak v podobe šípky, ktorým sa odkazuje na inú dvojicu interlingválnych homoným, prípadne sa ním poukazuje na sémantický alebo derivačný súvis medzi vzájomne korešpondujúcimi heslami. Pod každým heslovým slovom vysádzaným tučným typom písma sa nachádza skratka jeho slovnodruhovej príslušnosti, pri substantívach sa uvádza gramatický rod a k slovesám je priradená skratka príslušného slovesného vidu. Po slovnodruhovej charakteristike nasleduje preklad hesla a jeho sémantický výklad, ktorý dopĺňajú štylistické kvalifikátory. Prípadná polysémantickosť heslového slova sa rozlišuje arabskými číslicami. Výklad hesla v slovenskej aj chorvátskej časti slovníka vo väčšine prípadov ilustrujú nielen preklady frekventovaných slovných spojení, ale aj fráze, čím sa z recenzovanej publikácie stáva vhodný a vítaný učebný text pre (vysoko)školskú jazykovú prax tak na Slovensku, ako aj v Chorvátsku.

Prácu so slovníkom uľahčujú krátke úvodné texty, ktoré sa týkajú problematiky medzijazykovej homonymie z teoretického i praktického hľadiska. Autorka v oboch jazykoch sprostredkúva základné informácie o koncepcii slovníka, stavbe hesla a použitých skratkách, bibliografické pramene z pochopiteľných dôvodov zaradila iba za jedným, a to slovenským úvodným textom (s. 25-27). Obe jazykové mutácie úvodnej časti obsahujú stručné údaje o grafickej sústave a foneticko-fonologických zákonitostiach slovenského (*O izgovoru i pisanju u slovačkome*, s. 13-14) a chorvátskeho jazyka (*O výslovnosti a písaní v chorvátčine*, s. 23-24).

Recenzovaná publikácia zaplňa jedno z bielych miest v oblasti slovensko-chorvátskej lexikológie a lexikografie. Má ambíciu stať sa žiadanou didaktickou pomôckou pre chorvátskych slovakistov, ako aj slovenských chorvatistov vo vysokoškolskom i stredoškolskom prostredí. Iste si nájde čitateľov medzi príslušníkmi slovenskej menšiny v Chorvátsku i medzi chorvátskou menšinou na Slovensku. Knižná novinka o zradnostiach slovenskej a chorvátskej lexiky bude bezpochyby zaujímavým čítaním aj pre početnú skupinu slovenských obdivovateľov chorvátskeho Jadranu, preto by stálo za úvahu pokúsiť sa o jej distribúciu do slovenských kníhkupectiev.

Mária Dobriková

ŠAŠERINA, SVETLANA:

Dva ugljanske rukopisy ponaučení a exempiel zo 17. storočia.

Monumenta Byzantino-Slavica

et Latina Slovaciae. Vol. VI. Bratislava:

VEDA, vydavateľstvo SAV – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2019. 656 s.

V roku 2019 vyšla v rámci medzinárodnej edície Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae ďalšia, už jej šiesta časť. Publikácia autorky Svetlany Šašeriny s názvom „Dva ugljanske rukopisy ponaučení a exempiel zo 17. storočia“ je ďalším z radu prameňov, ktorým je táto edícia zasvätená. Tak ako doterajšie edície, aj táto je dvojazyčná, čo sa ukazuje byť veľmi dôležitým faktorom pre divulgáciu zistení vedeckého výskumu nielen v prostredí slovenskej vedy, ale aj na medzinárodnej úrovni.

Schéma vydania je vyznačená už v obsahu. Autorka najprv uvádza čitateľa do problematiky duchovnej kultúry dnešného Slovenska. Práve duchovná kultúra tejto oblasti je nesmierne zaujímavá a v kontexte strednej Európy aj celkom jedinečná. Ide totiž o oblasť, kde sa stretávajú dve odlišné kultúry: východná, byzantská a západná, latinská. Výnimočnosťou tejto časti Slovenska je to, že tieto kultúry sa nestretli vzájomne v nedávnej dobe, ale formujú slovenskú kultúru, tak svetskú, ako aj religióznu, už od jej počiatku v 9. storočí.

Nasleduje časť, ktorá podáva základné informácie o kláštore, v ktorom skúmané rukopisy vznikli. Meno kláštora v Ugli nie je v literatúre pertraktované veľmi často, čo však nijako neznižuje historický význam tohto duchovného centra, ktoré bolo niekoľkokrát v histórii východného Slovenska pre východnú cirkev kľúčovým.

V ďalšej časti sa autorka dostáva k opisu samotných rukopisov. Tým prvým je Ugljanske počiteľné Evanjelium. Okrem nevyhnutného opisu fyzických parametrov prameňa sa autorka podrobne venuje aj jeho obsahovej stránke. Zloženie tejto trojčastovej pamiatky autorka uzatvára tvrdením, že ide v tomto prostredí o unikát (s. 17). Obsah tohto rukopisu autorka uvádza aj s lokalizáciou na jednotlivých listoch prameňa. Opis druhého rukopisu sleduje rovnakú štruktúru ako pri prvom rukopise. Po opise fyzických parametrov sa autorka dostáva k jeho obsahovej stránke, pričom charakterizuje nielen typ písma, ale veľmi správne aj jazyk, ktorým je text napísaný.

To je aj obsahom nasledujúcej časti, kde autorka veľmi podrobne rozoberá charakteristiku jazyka pamiatok a svoje tvrdenia dokladá viacerými príkladmi.

Pozitívnu je skutočnosť, že sa autorka nesústredila len na mechanický opis a charakteristiku rukopisov, ale pokúsila sa ich zaradiť aj do kontextu existujúcej kultúry a tradície. Po obsahovej stránke pričlenila jednotlivé časti textov k ich relevantnej tradícii, a síce legendickej, či apokryfickej. Práve táto kontextualizácia poukazuje nielen na kultúrnu, ale aj na duchovnú úroveň autorov rukopisu, no predovšetkým na tých, ktorým boli rukopisy určené.

V ďalšej časti sa autorka sústredila na axiologickú stránku obsahu rukopisov. Ide o fenomén, ktorý má svoju relevanciu najmä v súčasnej dobe, keď sa jednotlivé historicky cenené hodnoty strácajú a nahrádzajú sa hodnotami novými, často plytkými nielen čo sa týka obsahu, ale aj svojich aplikačných dôsledkov. Poukázanie na hodnoty v obsahu rukopisov zaraďuje dobového človeka do kontextu religióznej a civilizačnej úrovne, na akej bola vtedajšia kultúra na východnom Slovensku. Ukazuje sa, že rukopisy napísané v 17. a 18. storočí pre ľudí, ktorí boli poväčšine nevzdelaní, pre sedliakov dennodenne pracujúcich na svojich poliach, majú čo povedať aj dnešnému človeku, ktorý sa často hrdí svojou kultúrnou vyspelosťou.

Po uvedení edičných zásad transliterácie textov nasleduje samotná edícia textov oboch rukopisov s poznámkovým aparátom týkajúcim sa textu rukopisov.

Je treba konštatovať, že aj šiesty diel z edície MBSLS je úspešným počínom prinášajúcim dôležitý prameň, ktorého poznanie napomáha pochopeniu historických súvislostí na území dnešného Slovenska v prostredí, ktoré bolo počas celej svojej histórie etnicky, religiózne a aj kultúrne zmiešané. Autorka sa svojej úlohy zhostila so ctou a výsledkom jej úsilia je ďalšia vydarená edícia prameňa, ktorý svoju dôležitosť ešte bude mať šancu dokázať. Je tiež potrebné poďakovať sa autorke, že svojou snahou pomohla uchovať a zviditeľniť dôležité fakty z našej minulosti, ktoré nám môžu nielen pomôcť poznať samých seba, ale aj ukázať cestu, po ktorej treba kráčať pri hľadaní pravdy.

Šimon Marinčák

BRŤÁŇOVÁ, ERIKA: Slovo Pánovo zostáva naveky. Z kázňovej tvorby slovenských spisovateľov 18.–19. storočia. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV, 2018. 216 s.

V období, počas ktorého sa formoval moderný slovenský národ a ktoré sa súhrnne označuje ako

obdobie slovenského národného obrodenia, sa začal vo väčšej miere rozvíjať i literárny život. Jeho nositeľmi boli v mnohých prípadoch vzdelanci majúci úspešne za sebou teologicky zamerané štúdiá na univerzitách a lýceách. Tí sa okrem duchovnej činnosti venovali i činnosti literárnej, a preto sú v súčasnosti známi najmä ako spisovatelia.

Je však dôležité, aby sa nezabúdalo ani na ich pôvodné povolanie, pretože i to pomáhalo formovať obraz modernej slovenskej literatúry. Okrem vplyvu na umeleckú tvorbu autorov prinieslo aj rozmach žánru kázňovej prózy, ktorou sa vo svojom výskume zaoberá i slovenská literárna historička Erika Brťánová. Venuje sa jej aj vo svojej monografii *Slovo Pánovo zostáva naveky. Z kázňovej tvorby slovenských spisovateľov 18.–19. storočia*, v ktorej prináša 12 ukážok kázňovej prózy ako od evanjelických, tak aj od katolíckych kňazov – spisovateľov.

Monografia je koncipovaná chronologicky, kázne sú zoradené v poradi, v akom vznikli, pričom vytvárajú prierez približne storočným obdobím. Každá tvorí samostatnú kapitolu, autormi sú postupne Jozef Ignác Bajza, Anton Bernolák, Juraj Fándly, Bohuslav Tablic, Adam Chalupka, Ján Kollár, Michal Miloslav Hodža, Ján Chalupka, Ján Palárik, Jonáš Záborský, Karol Kuzmány a Jozef Miloslav Hurban. Publikované sú v pôvodnom jazyku, v ktorom boli napísané. Autorka vyberala kázne nielen tak, aby predostierali čo najširšiu paletu predstaviteľov národného obrodenia, ale aj podľa samotného typu kázni so zámerom zahrnúť čo najrozmanitejšie príležitosti, počas ktorých boli prednesené.

Úvodná kapitola s názvom *Povolaním kazateľa, dušou spisovateľa* predstavuje úvod do problematiky, autorka v ňom podrobne rozoberá viaceré aspekty kázňovej prózy. Za všeobecne platné a smerodajné považuje konštatovanie G. Gáfrikovej, že eticko-výchovný zámer aj rétorické prostriedky sú dvoma základnými princípmi kázňovej poetiky, ktoré však kňazi – spisovatelia používali aj vo svojich ostatných, žánrovo odlišných výpovediach, boli teda nimi natoľko ovplyvnené, že sa na túto skutočnosť musí pri ďalšom výskume ich tvorby prihliadať. Pre mnohých autorov bol vzorom sv. Augustín, biskup a vzdelanec, ktorý úspešne prepochopil kňazské a spisovateľské povolanie a tiež dokonale ovládal rétorické umenie, ktoré vedel následne aplikovať vo svojich kázňach, pričom popri estetickej pôsobivosti kládol väčší dôraz na pravdivosť rečnickej výpovede.

Druhou osobnosťou, ktorá podľa autorky významne ovplyvnila slovenských kazateľov, bol Ján Amos Komenský. Vo svojej príručke *Umění kazatelské* (1651) priniesol základné usporiadanie a osnovu kázne, ktorú tvorí úvod (exordium), *biblická*

perikopa (textus), rozbor biblického textu (tractatio textus) a záver (epilogus). Následne autorka analyzuje aj využitie jednotlivých častí osnovy v kázňach niektorých autorov (napr. J. I. Bajza, A. Bernolák, J. Fándly).

Ďalším aspektom kázní, ktorým sa E. Brtáňová zaoberá, je ich jazyk. Na potrebu spisovného jazyka okrem A. Bernoláka poukazoval i J. I. Bajza vo svojom diele *René mládenca prihodi i skusenosti* (1783–1785), v ktorom svoj koncept jazyka prvýkrát použil. Neujal sa však, bol príliš zložitý a ťažko zrozumiteľný. V rovnakom jazyku je písaná i jeho kázeň *O porádku lásky*, v ktorej okrem bezkonfliktného spolunažívania uvažuje o samotnej láske a jej poriadku. Výrazne sa pritom inšpiroval Tomášom Akvinským a jeho *Teologickou sumou*, konkrétne otázkou 26 *O poriadku lásky*, a to nielen témou, ale aj postupnosťou výkladu, pričom ten sa vyvíja od otázky, či má človek viac milovať Boha než seba samého.

Bernolákov koncept jazyka považuje autorka za prijateľnejší a v konečnom dôsledku i úspešnejší, pričom vychádza z tvrdenia jazykovedca J. Doruľu, že sa v ňom odráža prirodzený kontinuálny proces slovenského jazykovo-historického vývinu, takže Bajzov koncept využívajúci mechanické prenášanie latinských gramatických a štylistických konštrukcií a väzieb nemal, pochopiteľne, šancu na úspech. Publikovanú kázeň *O vážnosti a účtivosti stavu knazského*, napísanú v „berňolákovčine“, možno priradiť ku kázňam príležitostným, pretože ju A. Bernolák predniesol počas omše celebrovanej novokňazom J. Kunstom. Zaoberá sa v nej významom knazskej služby a postavením kňaza v spoločnosti, pričom vo väčšej miere sa vracia do dôb minulých a v menšej rieši súveké pomery a problémy. Horlivým popularizátorom „berňolákovčiny“ bol J. Fándly. Svoju *Kázeň na noví rok* sám označuje ako príkladnú, využíva v nej najčastejšie príklad (exemplum) a podobenstvo. E. Brtáňová vyzdvihuje jednoduchosť Fándlyho kázní, pretože ich najdôležitejším atribútom je jasnosť a zrozumiteľnosť, a nie rečnícka okázalosť.

Kázeň B. *Tablica Nejmoudřejší* a nás k štěstí vedoucí cesty Boží je už v biblickej češtine. Predniesol ju pri odchode z cirkevného zboru v Ači a podľa toho je zameraný i jej obsah. Ústredným motívom je rozlúčka a lúčenie sa v rôznych životných okamihoch, ktoré vyúsťuje do novej životnej situácie. Citovou zainteresovanosťou autora sa vyznačuje i ďalšia kázeň *Co s tebou bude ta dále?*, ktorú A. Chalupka adresoval veriacim v Hornej Lehote, kde pôsobil. V kázni, plnej spontánnosti, zaznieva morálny apel, au-

tor apeluje na ľudí, aby nekonali ľahkomyselne a nezodpovedne.

Kázeň peštianskeho kazateľa a básnika J. Kollára *O tom štěstí, že se nám Bůh v nynějších časích naroditi dal* patrí medzi vianočné. E. Brtáňová v nej vidí nadhľad básnika a intelektuála, pretože sa vyznačuje optimizmom, Kollár v nej radí poslucháčom upierať pohľad na dobré a pekné veci. Ako je v jeho tvorbe zvyčajné, aj táto kázeň má osvetovo-vzdelanecový charakter, usiluje sa ňou o povznesenie svojho etnika, s čím súvisí menšia početnosť citátov z Biblie. Autorka tiež upozorňuje na Kollárov variant biblickej češtiny, ktorý bol pre lepšiu zrozumiteľnosť obohatený o množstvo slovenských jazykových prvkov.

Ďalším typom kázne je *Úvodní řeč* M. M. Hodžu, ktorá je príhovorom predneseným pri jeho uvedení za kazateľa v Liptovskom Mikuláši. Práve preto sa v ňom Hodža, všeobecne považovaný za výborného a vzdelaného rečníka, ešte usilovnejšie snažil preukázať svoju kazateľskú spôsobilosť. Príhovorom, avšak novoročným, je tiež kázeň J. Chalupku *Lepších časův by sme se dožili, kdyby sme se my sami polepšili*. Jej úlohou bolo motivovať poslucháčov k novým predsavzatiam, pričom podľa jej autora bola rozhodujúcou morálna náprava. E. Brtáňová Chalupkovu kázeň porovnáva s kázňou J. Kollára, pričom nevyklučuje vplyv staršieho autora na mladšieho, avšak zároveň tu pome-nia rozdiely.

Nezvyčajnou hĺbkou ponoru do problematiky prekvapuje kázeň *O určení člověka* vtedy len 28-ročného J. Palárika, v ktorej sa zamýšľa nad životným poslaním človeka. Autorka monografie sa domnieva, že to súvisí s jeho zložitou životnou situáciou, v ktorej sa ocitol – bol totiž odsúdený za publikované názory na cirkevný život v Uhorsku. Ďalšou príležitostnou kázňou, ktorú možno zaradiť i k sobášnym, pretože poučá, ako mať dobré manželstvo, je kázeň J. Záborského *Výmínky pokoje manželského*. Dáva v nej rady, ako sa majú manželka k sebe správať, aké vlastnosti by mali mať a ako riešiť nezhody. V kázni Záborský aplikuje svoj postoj, že duchovný obsah kázne by mal byť povýšený nad estetickú stránku.

Za výborného kazateľa a rečníka bol považovaný K. Kuzmány. Jeho kázne mali vysokú úroveň, boli považované za zrozumiteľné a jednoduché. Kuzmány už písal kázne aj v štúrovskej spisovnej slovenčine, avšak kázeň *Šafaříku, staň před námi obrazem Slovanstva učitele*, ktorá je ukázkou pohrebnej reči, je v češtine. Bola napísaná ako pamiatka úmrtia Pavla Jozefa Šafaříka a Kuzmány ho v nej vyzdvihuje ako morálnu autoritu a učiteľa

Slovanstva. E. Brtáňová ju hodnotí ako propagáciu hodnôt slovanského sveta a negáciu hodnôt sveta „Západu“ a upozorňuje tiež na figúry opakovania, ktorými autor kázne posilňoval významy komunikované textom.

Poslednou kázňou, ktorá dala názov aj tejto monografii, je kázeň J. M. Hurbana *Slovo Páně zůstává navěky*. Predniesol ju pri príležitosti osláv storočnice cirkevného zboru v Krajinom v roku 1884. Hurban sa na sklonku života vrátil od používania „štúrovčiny“ naspäť k češtine, a preto aj táto kázeň je v nej napísaná. Zaoberá sa v nej mocou Božieho slova a postupne prechádza z teologického výkladu do opisu historických udalostí a jednotlivých medzníkov dejín. Hurban bol skúseným rozprávačom, a tak je táto kázeň pomerne obsiahla. Na koniec monografie autorka zaradila podrobne spracované komentáre a vysvetlivky k jednotlivým kázňam, kde okrem vysvetlenia významu niektorých zastaralých a archaických slov či biblických odkazov objasňuje i princípy prepisu pôvodných textov podľa súčasného úzu.

E. Brtáňová vytvorila z textov slovenskej kázňovej prózy veľmi peknú mozaiku, ktorá ilustruje nielen jej samotný vývin, ale i obraz doby, a zároveň potvrdzuje, že žáner kázne má v literárnohistorickom výskume svoje pevné miesto.

Peter Sokol

SEDAKOVA, I. A. – ŽEŇUCH, P. – KITANOVA, M. ET AL.: Axiologický výskum slovanských jazykov. Axiological Investigation into the Slavic Languages. Bratislava – Moskva: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Ústav slavistiky Ruskej akadémie vied vo vydavateľstve VEDA SAV, 2019. 224 s.

Kolektívna monografia *Axiologický výskum slovanských jazykov* predstavuje výsledok dvojročnej spolupráce medzinárodného tímu zloženého z ruských, slovenských a bulharských vedcov, ktorí sa venovali otázke lingvistickej a etnokultúrnej dynamiky tradičných a netradičných hodnôt v slovanskom svete. Publikácia obsahuje monotematický súbor trinástich štúdií poskytujúcich pohľad na hodnotový systém človeka cez prizmu jazyka ako nástroja komunikácie a prostriedku vyjadrenia vzťahov človeka v profánom i sakrálnom priestore.

Monografia prináša výsledky výskumu šestnástich bádateľov – paleoslavistov, etnolingvistov, sociolingvistov a historikov, ktorí sa zaoberajú hodnotami ako „jedným z najdiskutovanejších a najčastejších konceptov za posledných dvadsať storočí vo všetkých diskurzoch“. Autorský kolektív nadväzuje na už vydané spoločné dielo *Взгляд на славянскую аксиологию (Pohľad na slovanskú axiológiu)*, (2019), ktoré ozrejmlilo široké možnosti výskumu hodnôt s použitím rôznorodého materiálu a rôznorodej metodológie a poukázalo na význam integračných tendencií axiológie vo vzťahu k pomerne vzdialeným oblastiam vedecského výskumu.

V tomto vydaní sa autori venujú predovšetkým tradičným hodnotám, ktoré analyzujú na základe už prijatých axiologických, lingvistických a historických metód. Ich výskumným materiálom sa stali rôzne písomné publikované a okomentované pramene, archívne rukopisy, stredoveké ľudové liečebníky, diela ľudovej slovesnej tvorby, etnografické informácie, ale aj jazykové a etnokultúrne údaje, vrátane tých, ktoré boli zozbierané počas terénnych výskumov.

Monografia sa člení na tri časti: *Axiológia a slovanské písomné pramene, Hodnoty a antihodnoty v jazykoch, folklóre a tradičnej kultúre Slovanov a Hodnoty a ich prejavy v dejinách*. Vo všetkých častiach monografie sa autori sústreďujú na vývoj hodnotových kategórií v slovanských jazykoch (v písomnej a ústnej forme), pričom v centre pozornosti je jazyk „ako národný poklad“, „vyššia kultúrna hodnota“, resp. trvalo platná hodnota, v ktorej sa uchováva vývin jazykového obrazu sveta a axiologického systému spoločnosti. Jednotlivé štúdie sú tematicky usporiadané podľa typu analyzovaného materiálu a napísané sú v ruskom, bulharskom a slovenskom jazyku.

Jednotliví bádatelia sa zaoberajú hodnotami odrážajúcimi kresťanské myslenie, sledujú skutočnosti súvisiace s uctievaním kultu, sviatkami, pôstmi a pravidlami mníšskeho života, všimajú si kontrastovanie kresťanských a predkresťanských, resp. pohanských hodnôt a pod. Osobitná pozornosť sa venuje času ako základnej kategórii bytia. Významné miesto sa pripisuje aj hraničným prvkom jazykového obrazu sveta, zvlášť v druhej časti monografie, v ktorej vedci, zaoberajúc sa antihodnotami a následnou identifikáciou pozitívnych hodnôt, vytvárajú hierarchiu jeho zložiek. Autori konštatujú, že na rozdiel od náboženských textov, v ktorých je axiologický rozsah javov jasne vymedzený a má uzavretý charakter, ľudová axiológia je otvorený systém, v ktorom dokonca aj kresťanské hodnoty môžu nadobudnúť protikladné hodnotenie. Monografiu ozvlášťujú aj štúdie nazerajúce na

problematiku medzislovanských a medzikonfesionálnych vzťahov, vnímania reálií predstaviteľmi druhej strany a pod. z historickej perspektívy, často na základe skúmania cestopisov, memoárov, ale aj terénneho výskumu.

Autormi prvej štúdie v tejto monografii sú vedeckí pracovníci Slavistického ústavu Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied Peter Žeňuch a Svetlana Šašerina. Prinášajú komplexný pohľad na obraz Boha v jazyku ako nástroji komunikácie a axiologické aspekty sviatku a sviatočnosti. Autori zdôrazňujú, že jazykovo-historický vývin slovanských jazykov a kultúr tvorí neoddeliteľnú zložku poznávania axiologických východísk, na ktorých vznikla a podnes stojí celá európska civilizácia. Osobitnú pozornosť venujú doxologickému a teokratickému jazykovému obrazu sveta, ako aj staroslovienčine, resp. cirkevnej slovančine a hodnotovému svetu kresťanstva.

Predmetná štúdia podáva množstvo cenných informácií o špecifickej terminologickej sústave, ktorá predstavuje významnú súčasť výskumu axiologického systému liturgického jazyka latinského i byzantského obradu a ktorá je svedectvom o konfesionálnej tradícii a identite spoločnosti. Analyzujúc vybrané pomenovania Božej vlády v staroslovienčine, autori naznačujú, že použitie týchto pomenovaní vlieva svetlo nielen do vzťahu Boha a človeka, ale pomáha pochopiť význam tohto vzťahu v ustálených jazykových spojiach, ktoré zobrazujú samého človeka, pre ktorého je pomenovanie Boha predovšetkým odrazom i obrazom ľudského myslenia. Konštatujú, že človek pri interpretácii svojho vzťahu k Bohu vytvára obraz o sebe samom. V záverečnej časti štúdie nastoľujú otázku sviatku a sviatočnosti v systéme tradičnej duchovnej kultúry. Zmieňujú sa aj o jazyku liturgických a biblických prekladov, resp. samotnom prekladaní, ktoré sa stáva dôležitým indikátorom jazykovo-kultúrnej pestrosti a ktoré pramení v učení svätých otcov o turičnom dare jazykov. Autori to vnímajú ako doklad vyspelosti hodnotového systému v jazyku, „ktorý prostredníctvom Biblie spája národy a prostredníctvom jednotlivých jazykov utvára vytúženú jednotu v rozmanitosti aj v našom európskom kultúrnom priestore, v ktorom Slovania predstavujú jeho neoddeliteľnú súčasť“.

Autorkami ďalších troch štúdií sú vedecké pracovníčky Ústavu bulharského jazyka Bulharskej akadémie vied. Marijana Cibranska-Kostova sa vo svojej práci venuje stereotypom v stredovekých protilatinských polemikách na príklade prológu k rozprave medzi Panagiotom a Azymitom. Poukazuje na úzku spätosť stereotypov s axiológiou – konštatujúc, že obraz je vždy založený na vnímaní,

v ktorom sú zakódované hodnotové postoje a vzorce správania – a snaží sa vysvetliť jednotlivé jazykové kódy, prostredníctvom ktorých sa prejavujú samotné stereotypy. Zo štúdie, ktorej autorkou je Vaňa Mičeva, sa dozvedáme viac o axiologických aspektoch času v bulharských stredovekých rukopisoch. Berúc do úvahy skutočnosť, že axiológia ako filozofická veda o hodnotách skúma kultúru a hodnotí jej prvky z hľadiska opozície *dobro – zlo, spravodlivé – nespravodlivé, pravda – nepravda* a pod., autorka sa vo svojej štúdií zameriava na axiologickú analýzu opozitnej dvojice slov *deň – noc* v jazyku starobulharských klasických diel. Elka Mirčeva prináša poznatky o pomenovaní nekresťanského chrámu v literatúre v prostredí Slavia Ortodoxa a hodnotovom systéme stredovekého človeka. Tejto problematike sa venuje z jazykového aspektu, porovnávajúc jednotlivé preklady a významy použitých lexém.

Eubomíra Wilsinská, vedecká pracovníčka Slavistického ústavu Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied, upriamuje pozornosť na tradičné hodnoty späté s mníšskym životom v kontexte byzantsko-slovanskej tradície na Slovensku v 18. – 19. storočí. Venuje sa axiologickým aspektom literárnej tvorby Joannikija Juraja Baziloviča, baziliánskeho mnicha a gréckokatolíckeho protoigumena, ktorý je považovaný za vedúcu osobnosť byzantsko-slovanskej tradície na Slovensku v prostredí historického Mukačevského biskupstva v jeho tzv. „zlatom období“. Ide o autora duchovných diel zameraných na asketický život mníšskeho stavu, ktoré sú zachované v cirkevnoslovanskom i latinskom jazyku. Prostredníctvom jeho asketickej tvorby sa snaží identifikovať tradičné hodnoty života monastickej komunity, ktorá stála pri formovaní kultúry, vzdelanosti a duchovnosti v slovanskom i širšom európskom prostredí. Orientuje sa na Bazilovičovo vrcholné latinské dielo *Imago vitae monasticae*, ktoré predstavuje systematickú asketickú príručku východného mníšstva. Keďže je pravdepodobné, že Bazilovič pri formovaní svojich mníšskych pravidiel čerpal z diela *Pravila monašeskaja / Regulae monasticae*, vydaného metropolitom srbskej pravoslávnej cirkvi Vičentijom Jovanovičom, autorka sa venuje aj tomuto latinsko-cirkevnoslovanskému vydaniu z prostredia srbskej mníšskej tradície, čím vytvára priestor pre komparáciu zistení.

Druhá časť monografie sa začína štúdiou o axiologickom výskume „negatívneho“ v jazyku a tradičnej kultúre Slovanov, ktorej autorkami sú Irina A. Sedakova (Ústav slavistiky Ruskej akadémie vied) a Kalina Micheva-Pecheva (Ústav bulharského jazyka Bulharskej akadémie vied). Svoj vedecký záujem sústreďujú na výskum hod-

notových konceptov, ktoré sú obsiahnuté v životne dôležitých, základných, morálnych a etických, estetických a prírodných axiologických sférach (napr. zdravie, život, čas, jazyk, láska, rodina, odvaha, čistota, viera, oheň, zem atď.). Zohľadňujú sa aj negatívne hodnoty, akými sú napr. hriech, démoni, choroby a iné. Vzhľadom na to, že počas predchádzajúcich výskumov na základe dôkladnej analýzy dospeli k záveru, že hodnota sa môže za určitých podmienok zmeniť na svoj antipód, t. j. antihodnotu, autorky sa rozhodli vychádzať práve z analýzy negatívnych prvkov. Cieľom predmetnej štúdie je poukázať na opačnú zmenu – ako z negatívneho môže vzniknúť pozitívne, dôležité, hodnotné. Hlavným zdrojom analýzy sú tri etnolingvistické slovníky a špecifické stredoveké rukopisné apokryfné modlitby. Uvedomujúc si frekventovaný výskyt negatívnych výrazov v jazyku, resp. ich častú dominanciu nad pozitívnymi výrazmi (napr. aj myšlienky o pôvode nešťastia a katastrof, chorôb a pod. v tradičnej ľudovej kultúre), neprekvapuje konštatácia autorov monografie o značnom vedec-kom potenciáli tejto metódy.

Jedným z aktuálnych smerovaní v súčasnej lingvistiky je výskum a opis tradičného obrazu sveta, čo podľa autoriek ďalšej štúdie nepochybne súvisí aj s rozvíjajúcim sa medzikultúrnym dialógom a úsilím poukázať na osobitosti národnej mentality, ktorú možno dešifrovať prostredníctvom kultúrnej informácie ukrytej v slove. Pri výskume jazykového obrazu sveta sú dôležité lingvistické fakty doplnené kultúrnym kontextom, umožňujúce usudzovanie o základných axiologických normách v určitom kultúrnom systéme. Práve touto problematikou sa zaoberá autorská dvojica Marína Valencovová (Ústav slavistiky Ruskej akadémie vied) – Katarína Žeňuchová (Slavistický ústav Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied). Predmetom ich výskumu je axiológia zdravia a choroby v kontexte tradičnej slovenskej kultúry. Autorky upriamujú pozornosť na zvykoslovie, obradovú kultúru, ale aj na slovesný folklórny text, ktorý je vhodným pramenným materiálom na výskum pôvodu a genézy axiologických charakteristík kultúry. Práce, v ktorých bola konceptuálna opozícia *zdravie – choroba* skúmaná z hľadiska hodnotových aspektov, sú pomerne raritné, a preto možno konštatovať, že štúdia predstavuje významný príspevok do poznania tejto problematiky.

Autorka Marija Kitanova z Ústavu bulharského jazyka Bulharskej akadémie vied sa zameriava na axiológiu kľamstva v bulharských prísloviach. Ide o problematiku, ktorá doposiaľ nebola podrobne spracovaná v bulharskej lingvistike. Vychádzajúc z korpusu bulharských prísloví, ktoré obsahujú sémantickú zložku „kľamstvo“, sa snaží odhaliť

význam jednotlivých prísloví, a to na základe Langackerovej teórie významu, ktorá charakterizuje sémantickú štruktúru ako koncepcnú štruktúru. Predpokladaným výsledkom kognitívnej lingvistickej analýzy, na základe ktorej bola sledovaná predmetná lexéma v hlavných bulharských lexikografických zdrojových materiáloch, je rozdelenie etnokultúrnych stereotypov a hodnotení. Jej bulharská kolegyňa Joanna Kirilova spracúva problematiku percepcie mládeže príslušníkmi bulharského národa v minulosti. Všimá si, aké boli postoje a očakávania Bulharov vo vzťahu k vtedajšej mládeži, resp. ako ju hodnotili. Význam štúdie spočíva v odkrývaní súvislostí týkajúcich sa hodnotovo orientovaných stereotypov v jazykovom vedomí Bulharov v minulosti a tým aj načrtnutí jazykového obrazu sveta Bulharov.

Predmetom štúdie, ktorej autorkou je Jekaterina N. Struganova z Ústavu slavistiky Ruskej akadémie vied, sú axiologické parametre zeme podľa výskumných materiálov z obce Slavyanovo (severné Bulharsko). Táto obec je zaujímavým príkladom dynamiky vnútornej migrácie obyvateľstva v danej krajine. Cieľom uskutočneného terénneho výskumu bolo zozbierať jazykový, folklórny a etnografický materiál v tomto etnicky zmiešanom prostredí, pričom problematika zeme bola jednou z kľúčových položiek v dotazníku. Symbolika zeme je úzko spätá so symbolikou života a smrti, ktoré sa zase odrážajú v dvoch významných sférach – poľnohospodárskej a pohrebnej. Úzka spätosť týchto rituálnych sfér s opozíciou *život – smrť* je mimoriadne dôležitá v ľudovej kultúre. Autorka usudzuje, že prostredníctvom zeme sa pred nami odhaľuje celý komplex hodnôt, ktoré zahŕňajú všetko, čo človek potrebuje. Na základe toho je možné budovať určitú hierarchiu hodnôt, v ktorej má vedúce postavenie život a za ním nasledujú zdroje potrebné pre život (zem, voda, oheň, vzduch, jedlo), ako aj benefity, ktoré tieto zdroje poskytujú (plodnosť, vlhkosť). Autorka sa zmieňuje aj o smrti a pamäti predkov.

V tretej časti monografie autorský kolektív upriamuje pozornosť na hodnoty a ich prejavy v dejinách. Ľubomír Gábor (Slavistický ústav Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied) sa venuje otázke memetiky ako prejavu kultúrnej komunikácie. Jeho cieľom je pokúsiť sa demonštrovať vývin vybraných fragmentov kultúrnej pamäti spoločenstva, ktoré sídli v geograficko-areálovom ohraničení pomoranského a rujanského kultúrneho okruhu na území severného Nemecka a časti severného Poľska. Zo štúdie sa dozvedáme, že tento priestor bol ešte v 12. – 13. storočí pokrytý slovanskými sídlami a je známy aj vďaka historicky a archeologicky doloženým kultúrnym sídlam,

ktoré prinášajú cenné poznatky o slovanskej predkresťanskej religiozite. Pri výskume sa vychádza z dostupného pramenného materiálu historických kroník, naratívneho folklóru, etnografických a právnych štúdií, ako aj archeologických správ. Za metodický rámec nazerania je zvolená, v slovanstvom prostredí nie často aplikovaná, teória memetiky, ktorej noetickou súčasťou môže byť temalógia ako náuka o literárnych témach, motívoch a javoch v procese literárnej komunikácie v určitom časopriestore. Výsledky výskumu naznačujú, že kultúrna pamäť regiónu si vytvára a uchováva svojú memetickú významovú štruktúru, v ktorej sa jednotlivé artefakty špecifickým spôsobom spájajú do najrôznejších konfigurácií a môžu sa vzájomne ovplyvňovať.

Autormi posledných dvoch štúdií v tejto monografii sú pracovníci Ústavu slavistiky Ruskej akadémie vied. Anna A. Leont'jeva opisuje dynamiku zmien v chápaní materiálnych hodnôt obyvateľmi Sofie v 18. storočí na príklade dedičských spisov. Uvedomujúc si tesnú spojitosť medzi materiálnymi a duchovnými hodnotami, autorka sa snaží poukázať na skutočnosť, že rodné dedičstvo úzko súvisí s takými axiologickými kategóriami, akými sú napr. pamäť, rodina, vlasť, domov atď., z čoho vyplýva, že by sa hodnota hmotných predmetov nemala obmedzovať výlučne na majetkové aspekty. Uskutočnená analýza je cenným prínosom aj preto, lebo tieto spisy disponujú rôznymi údajmi ako o kresťanskej, tak aj o moslimskej komunite žijúcej v bulharskom hlavnom meste, čo zároveň umožňuje komparáciu vnímania predmetných hodnôt príslušníkmi rozdielnych vierovyznaní. Nikita S. Gusev sleduje demokraciu a demokratické hodnoty v Bulharsku na prelome 19. a 20. storočia očami ruských pozorovateľov. Autor vyvíja úsilie získať informácie o tom, či boli demokratické hodnoty typické pre Bulharov na prelome minulého storočia. Na základe analýzy ruských cestopisov dospieva k záveru, že podobne ako pre ruský národ, aj pre príslušníkov bulharského národa bola demokracia cennou hodnotou, avšak jej implementácia bola vážne skreslená v tomto štáte.

Celkovo možno konštatovať, že publikácia predstavuje komplexné a prehľadné zhrnutie poznatkov doterajšieho výskumu v oblasti slovanskej axiológie. Jednotlivé štúdie prinášajú pohľad na súbor hodnôt a antihodnôt v rôznych slovanských krajinách, v rozličných etapách vývinu slovanských národov. Autori monografie poukazujú na to, že hierarchia hodnôt sa celkovo mení v závislosti od ideológie alebo náboženstva krajiny a jej dynamiku ilustrujú početnými príkladmi lingvistického, kul-

túrneho a historického charakteru. Výsledky výskumu jasne ukazujú, že práve v jazyku sa uchováva obraz hodnotového systému, ktorý predstavuje základ pre poznanie kultúry a identity každého národa.

Marína Hribová

OSTAJMER, B. – ŠABIĆ, M.: Janko Tombor književnik i političar.

Slavonski Brod – Bratislava:
Hrvatski institut za povijest, Ústav
slovenskej literatúry Slovenskej
akadémie vied, 2020. 284 s.

Historici z Chorvátskeho historického inštitútu¹ Branko Ostajmer a Marijan Šabić si za predmet svojho záujmu zvolili osobnosť v slovenskom prostredí menej známu, a to rímskokatolíckeho kňaza, spisovateľa a publicistu Jána Krstiteľa Tombora (1825, Žilina–1911, Ďakovo). Slovenský rodák pôsobil v chorvátskom prostredí, predovšetkým v Ďakove. Práca má prehľadnú a logickú štruktúru. Jej hlavným cieľom bolo, ako naznačili samotní autori, priblížiť literárne a politické pôsobenie Janka Tombora, keďže doposiaľ neexistovalo súhrnné dielo, ktoré by sa venovalo tejto osobnosti. Prvé štyri kapitoly mapujú jeho literárne pôsobenie, zatiaľ čo nasledujúcich deväť kapitol analyzuje jeho politické aktivity. Prvá kapitola s názvom *Janko Tombor u povijesti hrvatske književnosti* sa venuje práve miestu tohto spisovateľa v chorvátskej literatúre, pričom na jeho „znovuobjavení“ sa podieľal hlavne chorvátsky spisovateľ Nikola Andrić (1867–1942). V druhej kapitole *U Banskjoj Bistrici i Pešti* sa čitateľ dozvedá o Tomborových rodinných pomeroch, ale hlavne o štúdiách v spomenutej Banskej Bystrici, Pešti, ako aj na lýceu v Nitre. Tretia kapitola analyzuje Tomborovu literárnu činnosť, ktorá je tu rozdelená na literárne začiatky, prózu a poéziu. V 17 existujúcich básňach Tombor tematicky osciluje medzi rôznymi témami (najmä túžba po rodnom kraji, významný počet básní sa dá identifikovať ako krajinomalebna reflexívna lyrika), a z nášho pohľadu je zaujímavá najmä jeho druhá báseň, v ktorej prejavil svoje očarenie Srb-

¹ <http://www.isp.hr/en/>

skom. Štvrtá kapitola (*Odjeci Tomborovog književnog rada u Češkoj i Slovačkoj*) sa zameriava na recepciu a preklady Tomborových diel na Slovensku a v Čechách. Väčšia časť knihy, začínajúc piatou kapitolou, je venovaná pôsobeniu Janka Tombora ako politika. Napriek tomu, že jeho politická kariéra bola pomerne krátka (do roku 1878), prejavil vôľu zlepšiť postavenie chorvátskeho národa. Na začiatku svojej kariéry bol slavianofilom a presadzovateľom chorvátsko-srbskej spolupráce, ktorá videla svojho najväčšieho protivníka v Maďaroch. Šiesta kapitola *Politički počeci* približuje politické aktivity J. Tombora, s časovým vymedzením do jeho prvej kandidatúry do chorvátskeho snemu.² V tejto kapitole sa bližšie zoznámime aj s jednou z kľúčových osobností chorvátskeho politického života, a to s biskupom Josipom Jurajom Strossmayerom (1815, Osijek–1905, Đakovo). Siedma kapitola *Župnik u Erdeviku* sa venuje uplatneniu Janka Tombora ako kňaza vo farnosti v obci Erdevik (okres Šid), nachádzajúcej sa v západnej časti Srijemu, na južnom úpätí Fruškej hory v dnešnom Srbsku.³ Informácie, ktoré autori ponúkajú v tejto kapitole sú veľmi zaujímavé aj z nášho pohľadu, keďže Erdevik mal aj početnú slovenskú menšinu – v r. 1890 z celkového počtu obyvateľov (3252) hovorilo po slovensky 496 obyvateľov. Kapitoly 8 až 11 sa venujú, dalo by sa už povedať vysokej politike, do ktorej sa Tombor dostal ako poslanec chorvátskeho snemu a následne aj uhorského snemu v Budapešti. Práve v tejto časti publikácie sa dozvieme, prečo sa Tombor rozhodol pridať v roku 1870 k väčšine chorvátskej Národnej strany a Ivanovi Mažuranićovi (1814–1890), ktorý sa v roku 1873 stal chorvátskym banom. Táto politická voľba J. Tombora postupne prerástla do jeho konfliktu s biskupom Strossmayerom, ktorý sa z politiky stiahol a bol presvedčený, že Národná strana je príliš zhovievavá voči Maďarom. Čitateľ sa dozvie aj o jeho politickom konci, keďže (aj) vďaka tlaku zo strany Strossmayera neuspel ako kandidát v snemových voľbách v roku 1878. Kapitola *Posljednje godine* života pomyslene uzatvára monografiu, keďže je venovaná doteraz málo zná-

memu obdobiu života J. Tombora, a to jeho koncu. Dozvieme sa v nej, že napr. na sklonku života daroval škole v obci Piškorevci okolo 140 chorvátskych kníh, ale poskytuje nám aj informácie o tom, čo naplňalo jeho posledné dni. Po tejto kapitole nasledujú ešte kapitoly 13. a 14., ktoré sa venujú nekrológom a jeho miestu v chorvátskej kolektívnej pamäti. Publikácia obsahuje aj súbor ilustrácií rôzneho charakteru, ktoré sa týkajú života, ale aj smrti Janka Tombora (nájdeme medzi nimi aj jeho parte a iné). Kniha je ešte opatrená prílohami, zoznamom prameňov, bibliografiou J. Tombora, záverom, miestnym a menným registrom.

Autorov je potrebné pochváliť aj za snahu nasledovať iba osobnú líniu Janka Tombora, ale popísať aj celkový spoločenský, politický a historický kontext, v ktorom tvoril, žil a pracoval. Táto úzko špecializovaná a solídne spracovaná monografia je určená vedeckej komunite, ktorá sa venuje slovensko-chorvátskym vzťahom, dejinám literatúry alebo zahraničným Slovákom. Ľudským príbehom však môže zaujať i laického čitateľa, ktorý však musí ovládať chorvátsky jazyk. Veríme, že aj spoločné vydanie tejto zaujímavej práce ešte viac prispeje k prehĺbeniu slovensko-chorvátskej spolupráce v oblasti vedy a výskumu.

Maroš Melichárek

Zo správy o činnosti Slovenského komitétu slavistov v roku 2019

Dňa 19. októbra 2020 sa na svojom pravidelnom plenárnom zasadnutí zišiel Slovenský komitét slavistov (SKS). Rokovanie sa však uskutočnilo netradične, a to prostredníctvom videoprenosu medzi členmi komitétu vďaka zakúpenej licencií internetovej domény zoom. Spôsob rokovania bol v súlade s usmernením Ústredného krízového štátu SR v súvislosti s pandemickým šírením COVID-19. Online rokovanie otvoril a viedol predseda Slovenského komitétu slavistov (SKS) prof. PhDr. Peter Žeňuch, DrSc. Program rokovania tvorili tieto body: Správa o činnosti SKS za rok 2019 a doterajšie aktivity v roku 2020, revízná správa za rok 2019, príprava Tretieho kongresu slovenských slavistov (tematika, hostia, komisie a logistika) v októbri 2021. Informácia zo zasadnutia Medzinárodného komitétu slavistov v auguste 2020 sa týkala tematiky 17. me-

² Pre bližšie fungovanie snemu pozri: Hodimir Sirotković. Organizacija Sabora Hrvatske i Slavonije u nagodbenom razdoblju (1868 – 1918). Arhivski vjesnik. 34-35 (1991 – 1992). 35-36, s. 21-30.

³ <https://www.slovackizavod.org.rs/kultura-i-sira-javnost/kulturna-mapa/mesta/erdevik>

dzinárrodného zjazdu slavistov, kvóty, kongresového poplatku, tematických blokov, okrúhlych stolov a prípravy zasadnutí komisií pri MKS.

V správe o činnosti predseda SKS poukázal najmä na dôležitosť prezentácie slavistických výskumov, práve preto roku 2019 boli v 6. čísle časopisu *Historická revue* publikované viaceré príspevky zamerané na tematický okruh „Slovania a ich jazyky“ (editor a hlavný autor čísla Peter Žeňuch, ďalší autori: P. Zubko., Š. Marinčák., J. Doruľa, S. Vašíčková, S. Zavarský, M. Hríbová, J. Kačala, A. Račáková M. Čižmárová, Z. Taneski, I. Slivková, S. Vojtechová Poklač, S. Kmecová, M. Kitánová z Bulharska, M. Jamborová z Česka). Autori tohto čísla časopisu prístupnou formou prezentovali výsledky výskumov o slovanských jazykoch a kultúrach. Spoločenský prínos takéhoto monotematického čísla vidno predovšetkým v širokom spoločenskom impakte (ohlase) na publikované texty príspevkov, ktoré sú zamerané na zhrnutie aktuálnych informácií o vývine a súčasnom stave jednotlivých slovanských jazykov. Hlavný redaktor monotematického čísla *Historickej revue* P. Žeňuch dbal, aby v špeciálnom čísle časopisu boli zastúpené všetky slovanské jazykové areály (západoslovanský, východoslovanský i južnoslovanský, okrem spisovných slovanských mikro jazykov). Špeciálne číslo *Historickej revue* sa dostalo do rúk slovenskej verejnosti v edícne nezmenenej podobe napriek prístupu redakcie časopisu k editorovi i niektorým autorom článkov, ktoré však po zložitých rokovaniach boli prístupné čitateľskej obci, a tak priniesli aspoň základné súvislosti dejín slovanských jazykov a kultúr z pohľadu slovenskej slavistiky.

Významnú publikačnú platformu slovenskej slavistiky predstavuje najmä interdisciplinárny slavistický časopis *Slavica Slovaca*. Redigovanie a vydávanie časopisu sa v roku 2019 zabezpečovalo v spolupráci so Slavistickým ústavom Jána Stanislava SAV. Od 1. čísla 55. ročníka (2020) sa po odchode L. Gábora a E. Wilšinskej výkonnou redaktorkou časopisu *Slavica Slovaca* stala Mgr. Svetlana Šašerina, PhD. V roku 2020 sú všetky čísla časopisu venované 25. výročiu založenia Slavistického ústavu Jána Stanislava (SÚJS) SAV. V rámci spolupráce SÚJS SAV a SKS sa dňa 11. júna 2019 v Bulharskom kultúrnom inštitúte v Bratislave uskutočnila prezentácia piateho zväzku medzinárodnej vedeckej edície *Monumenta byzantino-slavica et latina Slovaciae*, ktorý publikuje starý rukopisný prameň pravidiel mníškeho a svetského života z prelomu 16.–17. storočia. Sekcia pre vedeckú a odbornú literatúru a počítačové programy Literárneho fondu udelila dňa 26. septembra 2019 publikácii prímiu v kategórii vedecká a odborná literatúra - spoločenské a humanitné vedy za rok 2018. SKS sa v aj v roku

2019 podieľal na vydaní viacerých publikácií zameraných na výskum cyrilských a latinských rukopisov či prekladov biblických textov do slovenčiny. Tieto publikácie sú výsledkom výskumných projektov slavistického vedeckého prostredia.

Predseda SKS ďalej informoval, že v od 1. júna 2019 už nie je vo funkcii riaditeľa SÚJS SAV. Z riadiaceho miesta odstúpil dobrovoľne po zväžení uznesenia Etickej komisie SAV, ktorá osobne motivované podanie bývalej manželky predsedu SKS posúdila v pracovno-etickej rovine. P. Žeňuch zdôraznil, že nechcel túto tému na pôde SAV rozvíjať a byť nadriadeným K. Žeňuchovej a ďalej sa sústreďuje najmä na vedeckovýskumnú činnosť, ktorú zameriava na kontinuitné rozvíjanie slovenského slavistického vedeckého bádania doma i v zahraničí. (Podrobnosti spojené s odstúpením P. Žeňucha z funkcie riaditeľa SÚJS SAV roku 2019 sú opísané v Správe o činnosti Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV za rok 2019.) Novým riaditeľom SÚJS SAV je od 1. novembra 2019 doc. PaedDr. ThDr. Šimon Marinčák, PhD., ktorý bol ako hosť spolu s členmi grémia prof. R. Lapkom, ThD., PhD., a prof. PhDr. ThDr. P. Zubkom, PhD., prizvaný na zasadnutie SKS.

Správu z revízie hospodárenia SKS za rok 2017, ktorú vypracovala externá spolupracovníčka SKS Helena Rummelová, predniesla na online rokovaní pléna SKS prof. PhDr. Júlia Dudášová-Kriššáková, DrSc. Revízorky SKS (T. Štefanovičová a J. Dudášová) správu preskúmali a jej správnosť potvrdili.

Nasledovala krátka diskusia k obidvom predneseným správam. Prítomní členovia komitétu obidve správy konsenzuálne schválili.

Plán činnosti SKS v roku 2021 predseda SKS prezentoval najmä z hľadiska prípravy Tretieho kongresu slovenských slavistov, ktorého termín realizácie sa plánuje na október 2021. Organizovanie Tretieho kongresu slovenských slavistov organizačne zabezpečí Slovenský komitét slavistov v spolupráci so Slavistickým ústavom Jána Stanislava SAV. Tento zámer privítal aj riaditeľ SÚJS SAV Š. Marinčák. Témou Tretieho kongresu slovenských slavistov je sumarizovanie výsledkov slavistických výskumov slovenskej kultúry ako rovnocennej súčasť európskej kultúry a jej hodnôt. Kongres sa plánuje realizovať ako vyvrcholenie osláv 25. výročia vzniku Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV v októbri 2021.

Tematické okruhy Tretieho kongresu slovenských slavistov:

1. *Z dejín slovenskej slavistiky. Slovenská slavistika a jej miesto v systéme humanitných vied na Slovensku a v medzinárodnom kontexte (akademická a vysokoškolská slavistika, spolupráca, projekty a osobnosti slovenskej slavistiky).*

2. *Jazyk, písomná kultúra a literatúra ako kultúrna a civilizačná hodnota národa. Interdisciplinárny výskum historických i aktuálnych diskurzov o jazyku, literatúre a ľudovej kultúre. Stav a perspektívy výskumu.*
3. *Slovenská materiálna kultúra a jej miesto v kontexte európskej kultúry a civilizácie. Interdisciplinárny výskum slovenského kultúrno-historického priestoru z hľadiska aktuálnych historiografických, archeologických, etnologických výskumných diskurzov.*
4. *Aktuálne diskurzy kultúrnej komunikácie. Kontinuita, diskontinuita, mobilita a diverzita slovenskej duchovnej a materiálnej kultúry. Slovensko-slovanské súvislosti kultúrnej pamäti. Konfesionalizmus a nadkonfesionalný rozmer kultúrnej identity. Vzťah jednotlivca k identite, k overeným hodnotám minulosti, mýtizácia a demýtizácia kultúrnej pamäti.*
5. *Aktuálne o práci v komisiách pri Medzinárodnom komitáte slavistov.*

V rámci Tretieho kongresu slovenských slavistov sa pripravuje aj zasadnutie predsedov komisií zriadených pri Medzinárodnom komitáte slavistov na obdobie rokov 2018–2023. SKS vyjadril nádej, že aj napriek zložitosti podpory slavistiky sa na organizovanie Tretieho kongresu slovenských slavistov s účasťou predsedov komisií pri MKS nájdu možnosti na realizáciu.

Predseda SKS informoval aj o príprave 17. medzinárodného zjazdu slavistov (MZS) v roku 2023 a o účasti slovenskej delegácie slavistov. Zjazd slavistov v Paríži sa uskutoční v termíne po 1. septembri v Soborne. Francúzski slavisti pripravujú internetovú stránku zjazdu. Doposiaľ ešte nie je sprístupnená, no jej spustenie sa plánuje v decembri 2020. Internetová stránka bude slúžiť na publikovanie resumé referátov, posterov a materiálov zjazdu (tematických blokov) a tiež ako miesto registrácie na zjazd, získavania informácií o ubytovaní a o možnostiach dopravy. Registračný poplatok na aktívnu účasť na 17. MZS v Paríži organizátori stanovili vo výške 100 eur. V súčasnosti je už k dispozícii tematika 17. MZS v ruskom jazyku. V časopise *Slavica Slovaca* sa publikuje slovenský preklad tematiky zjazdu, ktorý bude k dispozícii aj na internetovej stránke SKS. Národné komitáty sú povinné predložiť zoznam vybraných účastníkov s témami referátov v sekciách a posterových referátov podľa publikovanej tematiky zjazdu do 1. mája 2022. Prihlášky na zjazd musia obsahovať resumé referátu v rozsahu piatich (5) strán; zborník resumé bude publikovaný v internete. Novinkou je, že zborníky referátov nie sú národné komitáty povinné vydať pred začiatkom zjazdu. Slovenský komitát slavistov však z príležitosti 17. MZS vydá súbor vy-

braných referátov podľa pridelených kvóty účastníkov v supplimente časopisu *Slavica Slovaca*. Kvóta pre slovenskú delegáciu je rovnaká ako na zjazde v Belehrade v roku 2018, teda 15 referátov v sekciách a 4 posterové referáty mladých slavistov.

Prihláška na referát a posterový referát na účasť v delegácii slovenských slavistov na 17. medzinárodný zjazd slavistov do Paríža (september 2023)

1. *Meno, priezvisko a tituly.*
2. *Presná adresa pracoviska.*
3. *Číslo a názov tematickej oblasti podľa tematiky zjazdu.*
4. *Názov referátu v slovenčine (5-7 slov).*
5. *Názov referátu v anglickom jazyku (5-7 slov).*
6. *Anotácia referátu v anglickom jazyku (najviac 1000 znakov vrátane medzier).*
7. *Kľúčové slová v anglickom jazyku.*
8. *Resumé referátu v rozsahu 5 normovaných strán v slovenčine (cca 9000 znakov)*
9. *Resumé referátu v rozsahu 5 normovaných strán v cudzom jazyku (cca 9000 znakov).*
10. *Termín na odovzdanie prihlášky v predpísanej štruktúre v *.docx a *.pdf je do 31. decembra 2021 na e-mailovú adresu peter.zemuch@savba.sk, slavpeze@gmail.com.*

Organizovanie tematických blokov na 17. MZS bude prebiehať po schválení prihlášky s tematikou tematického bloku, ktorú prijímajú organizátori zjazdu do 1. mája 2021 na e-mailovej adrese Temblok2023@orange.fr. Jeden tematický blok tvorí 3-8 referátov v ktoromkoľvek jazyku. V bloku však môžu aktívne vystúpiť len dvaja delegáti z jednej krajiny. Účastníci bloku nepatria do pridelených kvóty delegácie národného komitátu na slavisticom zjazde v Paríži.

Organizovanie okrúhlych stolov sa uskutoční v súčinnosti s komisiami zriadenými pri MKS. Predsedovia komisií pri MKS môžu do 1. mája 2022 poslať prihlášky s tematickou navrhovaného okrúhleho stola.

Tematiku 17. medzinárodného zjazdu slavistov v Paríži v roku 2023 a tematiku Tretieho kongresu slovenských slavistov v októbri 2021 spolu s inštrukciami prihlasovania referátov na obidve slavistické podujatia distribuuje SKS jednotlivým slavistickým jazykovedným, literárnovedným, etnologickým, historiografickým akademickým a univerzitným pracoviskám na Slovensku.

Peter Žeňuch

Tematika 17. medzinárodného zjazdu slavistov v Paríži v roku 2023

17. medzinárodný zjazd slavistov v Paríži v roku 2023 sa uskutoční v štyroch tematických okruhoch:

- 1. Jazyk*
- 2. Literatúra, kultúra, folklór*
- 3. Problematika dejín a teórie slavistiky*
- 4. Špeciálne témy zjazdu*

1. JAZYK

1.1. Historicko-porovnávacie a areálové výskumy slovanských jazykov.

1.1.1. Pôvod praslovančiny.

1.1.1.1. Problematika vzťahu praslovanského jazyka s prabaltským jazykom.

1.1.1.2. Praslovančina a jej nárečové členenie.

1.1.2. Slovanská glottogenéza.

1.1.2.1. Pôsobenie/vplyv neslovanských jazykov a jazykových skupín na vývin slovanských jazykov (slovansko-germánske, slovansko-italické, slovansko-keltské, slovansko-iránske, slovansko-turkické, slovansko-balkánske, slovansko-baltské a slovansko-ugrofínske jazykové vzťahy v minulosti).

1.1.3. Etymológia.

1.2. Dejiny slovanských jazykov

1.2.1. Vývin a rozvoj slovanských jazykov v kontexte jazykových kontaktov.

1.2.2. Historická gramatika slovanských jazykov.

1.2.3. Historická sémantika a lexikológia slovanských jazykov.

1.2.4. Vplyv staroslovenčiny a cirkevnej slovančiny na formovanie slovanských literárnych (spisovných) jazykov.

1.2.5. Vzťah národných literárnych (spisovných) jazykov a nárečí v rozličných vývinových obdobiach.

1.3. Slovanská dialektológia.

1.3.1. Slovanská lingvogeografia a arealológia.

1.3.2. Súčasný stav slovanských dialektov.

1.3.3. Dejiny slovanských nárečí.

1.3.4. Nárečová lexikografia a lexikológia.

1.3.5. Mestský jazyk.

1.3.6. Nárečová interferencia.

1.3.7. Informačné nárečové korpusy a zbierky.

1.4. Onomastika.

1.4.1. Etymológia v onomastike.

1.4.2. Onomastická lexikografia.

1.4.3. Kartografické spracovanie slovanského onomastického priestoru.

1.4.4. Onomastická kontaktológia.

1.4.5. Sémantika osobných mien z hľadiska ich historického vývinu.

1.4.6. Problematika onomastickej terminológie.

1.5. Gramatika, sémantika a pragmattika súčasných slovanských spisovných jazykov.

- 1.5.1. Foneticko-fonologická a prozodická charakteristika slovanských jazykov.
- 1.5.2. Akcentológia slovanských jazykov.
- 1.5.3. Tvaroslovie slovanských jazykov: morfológia, paradigmatika, spôsoby vyjadrenia gramatických kategórií.
- 1.5.4. Slovtvorba slovanských jazykov: morfológia a sémantika.
- 1.5.5. Gramatická sémantika slovanských jazykov. Slovanská aspektológia.
- 1.5.6. Formálna a funkčná syntax slovanských jazykov. Slovanské jazyky a gramatické konštrukcie a sklady.
- 1.5.7. Pragmatika v kontexte výskumu slovanských jazykov.
- 1.5.8. Diskurzívna analýza textu.
- 1.5.9. Teoretické a metodologické aspekty gramatického výskumu slovanských jazykov.
- 1.5.10. Typologické a porovnávacie gramatické výskumy slovanských jazykov.

1.6. Lexikológia, sémantika a štylistika súčasných slovanských jazykov.

- 1.6.1. Lexika slovanských jazykov a systémové vzťahy v lexike.
- 1.6.2. Lexikografia slovanských jazykov. On-line slovníky slovanských jazykov.
- 1.6.3. Frazeológia slovanských jazykov.
- 1.6.4. Lingvistická a funkčná štylistika slovanských jazykov.
- 1.6.5. Teoretické a metodologické aspekty lexikálnych, sémantických a štylistických výskumov slovanských jazykov.
- 1.6.6. Slovanská terminológia a terminologické slovníky.
- 1.6.7. Typologický a porovnávaci lexikologický, sémantický a štylistický výskum slovanských jazykov.

1.7. Interdisciplinárny výskum slovanských jazykov.

- 1.7.1. Sociolingvistika (obraz jazykového správania sa v rozličných situáciách v slovanskom svete).
- 1.7.2. Jazyková politika.
  - 1.7.2.1. Národné (slovanské) programy jazykovej politiky.
  - 1.7.2.2. Jazyková politika a školská politika EÚ a vyučovanie slovanských jazykov ako cudzieho jazyka.
  - 1.7.2.3. Viacjazyčnosť.
  - 1.7.2.4. Slovanské menšinové jazyky.
- 1.7.3. Psycholingvistika a neurolingvistika.
- 1.7.4. Lingvokulturológia.
- 1.7.5. Etnolingvistika.
- 1.7.6. Počítačová lingvistika.
- 1.7.7. Korpusová lingvistika.
- 1.7.8. Internetové zdroje a korpusy slovanských jazykov.

1.8. Štandardizácia a norma slovanských jazykov.

- 1.8.1. Problémy kodifikácie slovanských jazykov.
- 1.8.2. Otázky pravopisu a gramatika.
- 1.8.3. Vývin pravidiel národných jazykov.
- 1.8.4. Internetová komunikácia z hľadiska kodifikácie v slovanských jazykoch.

2. LITERATÚRA, KULTÚRA, FOLKLÓR

2.1. Interdisciplinárny výskum slovanských literatúr.

- 2.1.1. Textologický výskum slovanských literatúr.
- 2.1.2. Počítačové technologické postupy pri výskume slovanských literatúr.

- 2.1.3. Vzťahy slovanských a neslovanských literatúr.
- 2.1.4. Slovanské jazyky a kultúry v období digitálnych technológií.
- 2.1.5. Slovanské literatúry a kultúry z porovnávacieho medziliterárneho a medzikultúrneho hľadiska.

2.2. Vývin slovanskej písomnej tradície.

- 2.2.1. Slovanská písomná tradícia v rozličných obdobiach jej vývinu.
- 2.2.2. Cyrilo-metodská písomná tradícia a jej reflexia v slovanských literatúrach.
- 2.2.3. Nové vydania pamiatok slovanskej písomnej tradície.

2.3. Slovanské literatúry a stredovek.

- 2.3.1. Poetika stredovekej literatúry.
- 2.3.2. Žánre stredovekej literatúry.
- 2.3.3. Vzťahy slovanských literatúr a kultúr v stredoveku.
- 2.3.4. Vzťahy a kontakty slovanského, byzantského a západoeurópskeho písomníctva do novoveku.

2.4. Dejiny slovanských literatúr.

- 2.4.1. Štylistické rozvrstvenie v slovanských literatúrach.
- 2.4.2. Žánre v slovanských literatúrach.
- 2.4.3. Teória a dejiny verzológie a slovanská porovnávacia metrika.
- 2.4.4. Literárna tradícia a slovanské literatúry v súčasnosti.
- 2.4.5. Vzťahy medzi slovanskými literatúrami a kultúrami.
- 2.4.6. Teoretické aspekty výskumu súčasných slovanských literatúr.

2.5. Preklady slovanských literatúr ako kultúrny transfer.

- 2.5.1. Slovanský preklad a medzislovanská translológia.
- 2.5.2. Lingvistické aspekty prekladov.
- 2.5.3. Problematika prekladania antických, byzantských, židovsko-kresťanských, židovských a islamských tradícií v slovanských literatúrach.
- 2.5.4. Preklad ako odraz filozofického, religiózneho a politického myslenia Slovanov.

2.6. Literárno-historické poznávanie, literárna kritika a publicistika.

- 2.6.1. Periodiká v slovanských literatúrach a kultúrach: sprostredkovateľ a ukazovateľ zmien v poetike, štýle a žánroch.
- 2.6.2. Dekanonizácia a rekonštrukcia (národných) dejín literatúry.
- 2.6.3. Publicistika a médiá: relativizácia/afirmácia kultúrnej a literárnej identity.
- 2.6.4. Slovanská literárna kritika a hodnotový systém.

2.7. Slovanské literatúry – religiozita – filozofia – politika – kultúra.

- 2.7.1. Filozofické, religiózne a politické myslenie Slovanov.
- 2.7.2. Dedičstvo antickej, byzantskej a židovsko-kresťanskej tradície v slovanských literatúrach a kultúrach.
- 2.7.3. Dialóg medzi Východom a Západom v slovanských literatúrach a kultúrach.
- 2.7.4. Problémy recepcie medzi slovanskými literatúrami a kultúrami.

2.8. Slovanské literatúry a kultúrne dedičstvo v 21. storočí

- 2.8.1. Europeizácia/globalizácia a slovanské literatúry.
- 2.8.2. Literárne a kultúrne „utópie“ – panslavizmus v súčasnosti.
- 2.8.3. Slavistika a problémy (post)kolonializmu v súčasnom svete.
- 2.8.4. Problémy utečenctva/vyhnanstva/(e)migrácie v slovanských literatúrach a kultúrach.
- 2.8.5. My a tí druhí (z antropologickej a sociálnej perspektívy) v slovanských literatúrach a kultúrach.

- 2.8.6. Otázky rodovej príslušnosti v slovanských literatúrach a kultúrach.
- 2.8.7. Európske literárne a kultúrne paradigmy a slovanské literatúry a kultúry.
- 2.8.8. Literatúra slovanskej diaspóry.

2.9. Slovanský folklór, folkloristika a mytológia v medzinárodnom kontexte.

- 2.9.1. Slovanský folklór a ďalšie etnokultúrne tradície: paralely a vzájomné vzťahy.
- 2.9.2. Zberatelia a bádatelia folklóru a ich prínos pre slavistiku.
- 2.9.3. Mytologické predstavy v slovanskom folklóre.
- 2.9.4. Slovo a obrad.
- 2.9.5. Spoločné a regionálne vo folklóre.
- 2.9.6. Textológia a problémy vydávania folklórnych pamiatok.
- 2.9.7. Folklór a literatúra.
- 2.9.8. Súčasný folklór a jeho žánre. Postfolklór.
- 2.9.9. Folklór ako faktor vplývajúci na samoidentifikáciu etnických skupín v inoetnickom prostredí.

3. OTÁZKY Z DEJÍN A TEÓRIE SLAVISTIKY

3.1. Dejiny slavistiky

- 3.1.1. Slavistické školy a ich prínos do oblasti jazykovedy, literárnej vedy a výskumu folkloru.
- 3.1.2. Slavistika v kontexte dejín školstva a vývinu pedagogických ideí
- 3.1.3. Slavistika v 20. storočí: smerovania, protirečenia, konflikty, spory a odkaz.
- 3.1.4. Osobnosti slavistiky a ich odkaz.
- 3.1.5. Slavistická historiografia v jednotlivých národných tradíciách.
- 3.1.6. Rozvoj slovanskej bibliografie.

3.2. Teória a metodológia slavistiky.

- 3.2.1. Teória a inovácia v metodológii slavistiky.
- 3.2.2. Slavistika a nové vedecké paradigmy v humanistike.
- 3.2.3. Slavistika a kulturologický výskum.
- 3.2.4. Slavistika v kontexte interdisciplinárnych výskumov.

3.3. Perspektívy slavistiky.

- 3.3.1. Trendy v rozvoji slavistiky v 21. storočí.
- 3.3.2. Slavistika a globalizačné procesy.
- 3.3.3. Slovanský svet za hranicami Európy.

3.4. Teoreticko-metodologické aspekty výskumu a vyučovania slovanských jazykov, literatúr a kultúr

- 3.4.1. Metodologické problémy a perspektívy vyučovania slovanských jazykov, literatúr a kultúr.
- 3.4.2. Súčasné smery a tendencie výskumov v oblasti vyučovania slovanských jazykov, literatúr a kultúr.

4. ŠPECIÁLNE TÉMY ZJAZDU.

- 5. Slavistika v neslovanských krajinách.
- 6. Neslavistické výskumy a slavistika.